

Доповіді розроблено в рамках Модулю Жана Моне Європейські практики із зеленої трансформації: уроки для України Проєкт 101085135-EUGREEN.
 Проєкт співфінансується Європейським Союзом, проте висловлені погляди та думки належать лише авторам цього проєкту і не обов'язково відображають погляди Європейського Союзу чи Європейського виконавчого агентства з питань освіти та культури. Ні Європейський Союз, ні грантодавець не можуть нести за них відповідальність.

Ларіонова Катерина

PhD-студентка, асистентка

кафедра Економічної теорії та міжнародних економічних відносин
 ННІ «Придніпровська державна академія будівництва і архітектури»
 м. Дніпро, Україна

ПРОБЛЕМИ НА ШЛЯХУ ВПРОВАДЖЕННЯ ЕНЕРГОЗБЕРІГАЮЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ У БУДІВНИЦТВО: ДОСВІД ПОЛЬЩІ

Анотація: Проаналізовано процес впровадження новітніх сталих технологій у будівельні практики в Республіці Польща. Розглянуто державні програми у сфері термомодернізації як інструменти економічної політики енергоефективності. Зроблено акцент на проблемних аспектах та засобах їх подолання з боку публічної влади та бізнесу.

Ключові слова: Польща, стале будівництво, енергоефективність, термомодернізація, фінансова підтримка.

Впровадження в соціальне та економічне життя принципів сталого використання природних ресурсів, у тому числі сталого будівництва, потребує відповідної трансформації соціокультурних установок та звичних способів господарської поведінки великої кількості агентів. Ефективне вирішення цього завдання прямо пов'язано з налагодженою взаємодією між органами публічної влади, бізнес-структурами та громадськістю. І для досягнення такого стану в українських реаліях корисно спиратися на досвід зарубіжних країн, виявляючи можливі труднощі та аналізуючи методику їх подолання.

Республіка Польща не належить до держав, які виступають лідерами у галузі енергоощадного будівництва; за словами професора Т. Зельонкі, від провідних у цьому аспекті країн Європи Польща відстає на двадцять п'ять років [1]. Цей часовий лаг поруч з іншими характеристиками, що зближують Польщу з Україною (географічна й кліматична близькість, подібність історичної долі, спільний досвід існування в радянському таборі тощо), робить аналіз досягнень та невдач цієї країни на шляху набуття енергетичної сталості особливо цікавим для українських дослідників.

Уже в 2009 р. законодавством Польщі відповідно до вимог ЄС впроваджується обов'язковість документування енергетичної характеристики усіх новозбудованих або підданих модернізації будинків, тобто вимірювання кількості енергії, потрібної для нагрівання, охолодження, вентиляції і забезпечення теплою водою. З 2014 р. в практику будівництва вводиться вимога майже нульового споживання енергії для всіх новобудов; з 2021 р. всі нові будівлі публічного призначення, а з 2023 р. взагалі всі нові будівлі зобов'язані відповідати критерію нульового енергоспоживання [2]. І це значний крок уперед, але його недостатньо: сьогодні головними споживачами енергії в Польщі є житлові будинки, частина яких серед усього новотехнологічного будівництва ледве досягає 8 %. Що стосується наявного житлового фонду, то доведення його до стану енергоощадності фахівці визнають найбільш проблематичним і нагальним викликом: згідно з розрахунками, саме житлові будинки споживають 32 % усієї використовуваної в Польщі енергії, до того ж 2 млн найменш енергоефективних будинків відповідальні за 50 % усієї емісії парникових газів [3]. Тому терміновими завданнями публічного управління у галузі енергозберігаючого будівництва в Польщі є стимулювання зведення нових житлових будинків та термомодернізація існуючих.

У розв'язанні зазначених завдань суттєву роль відіграє суспільний попит на енергоощадні будівельні технології. Останніми роками дослідження громадської думки демонструють зростання обізнаності польських громадян щодо таких технологій та зацікавленості у їх використанні: так, за даними опитування «Енергозберігаюче будівництво очима поляків» («Budownictwo energooszczędne oczami Polaków») (2017 р.), 88 % респондентів зазначило, що хоче мешкати в енергоощадному будинку.

Водночас половина опитуваних зауважила, що використання сучасних технологічних рішень у будівництві супроводжується певними труднощами порівняно з традиційним будівництвом і коштує значно дорожче, що виступає бар'єром для реалізації бажання придбати житло з енергозберігаючими технологіями [1].

Польський будівельний бізнес, зі свого боку, оцінює ситуацію в оптиці потенціальної пропозиції. Результати дослідження «Майбутнє енергоощадного будівництва в Польщі» («Przyszłość budownictwa energooszczędnego w Polsce») демонструють, що більшість представників галузі будівництва (70 %) вважають перехід до зеленого будівництва позитивною трансформацією, корисною і для виробника, і споживачів. Водночас 92 % опитаних вказує на необхідність створення державою системи фінансових заохочень – пільг для енергоощадного будівництва, податкових знижок, бюджетних дотацій – як необхідну умову розвитку галузі, при цьому 85 % оцінює існуючу підтримку з боку публічної влади негативно. Серед головних проблем на шляху впровадження нових ресурсозберігаючих принципів у будівництво підприємці називають низький рівень державної фінансової підтримки (93 %), складні адміністративні процедури і довгі терміни отримання дозвільних документів (90 %), високий рівень видатків на технології (90 %) [4].

Слід зазначити, що бізнес-структури сьогодні являють собою найбільш активного агента у сфері впровадження енергоефективного будівництва в Польщі. З 2017 р. ними проводиться інформаційна кампанія «Не витрачай енергії» з метою ознайомлення широкого загалу з новими технологіями у сфері енергоощадного будівництва, їх екологічними та економічними перевагами. Мета її – розповсюдження інформації щодо енергозберігаючих технологій для будівництва нових і модернізації існуючих домів, їхньої вартості, боротьба із суспільними міфами про їхню коштовність та неефективність, роз'яснення багатоаспектної користі їх впровадження. Кампанія має різнобічне наукове супроводження; так, саме в її рамках було проведено масове опитування населення «Енергозберігаюче будівництво очима поляків». Окрім того, активно залучені медики, які висвітлюють питання подвійного позитивного впливу технологій енергозбереження на здоров'я населення: по-перше, через значне скорочення шкідливих викидів у повітря, по-друге, через створення в мешканнях найбільш сприятливого мікроклімату [5].

Тісна співпраця пов'язує будівельні підприємства із профільними вишами, зокрема із Краківським політехнічним університетом ім. Т. Костюшко, де створено унікальну лабораторію енергоощадного будівництва – низькоенергетичний будинок, в якому відбуваються тестування технологій та матеріалів в аспекті енергозбереження [6].

Стосовно діяльності органів публічної влади у сфері впровадження енергоощадного будівництва можна зазначити таке. Протягом досить довгого часу зусилля уряду в цьому напрямі оцінювалися як недостатні. Так, у 2013 р. було започатковано програму доплат для будівництва енергоощадних помешкань та домів із низьким споживанням енергії; згідно з програмою, в разі будівництва об'єктів, що відповідають усім формальним та технічним вимогам енергоощадності, будівельна компанія могла отримати доплату в розмірі від 30 до 50 тис. злотих. На програму було виділено 300 млн злотих, однак на час її закінчення, у 2017 р., використано було лише 2 % від цієї суми. Низьку зацікавленість у програмі будівники пояснювали надмірною формально-адміністративною завантаженістю участі в ній та недостатнім розміром доплат [7].

У 2018 р. урядом Польщі було запропоновано низку нових дотаційних програм для підтримки розвитку енергоощадного будівництва, призначених як для будівельних підприємств, так і для приватних осіб, що будують або модернізують житло відповідно до принципів зеленого будівництва. Так, програма «Чисте повітря» охоплює дофінансування витрат приватних домогосподарств у разі заміни традиційних систем опалення на сучасні енергоощадні, а також на комплексну термомодернізацію [8]; програма «Грант OZE» (від польського «Odnawialne Źródła Energii» – відновлювальні джерела енергії) передбачає повернення 50 % вартості придбання, монтажу, інсталяції відновлювального джерела енергії на будинки житлового та публічного фонду [9]; в 2019 р. спеціальну програму було присвячено фінансуванню у вигляді 100 % кредиту або 95 % дотації на термомодернізацію шпиталів, музеїв та костелів [10]. При цьому самі програми переглядаються та коригуються публічною владою залежно від актуальних потреб; так, у 2023 р. було збільшено обсяги фінансування за програмою «Чисте повітря».

За такої підтримки уряду процес інвестування в енергоощадні технології в Польщі отримав добрий імпульс для розвитку. Можемо зауважити, що сьогодні в країні спостерігається прогрес енергоефективного будівництва завдяки активній співпраці уряду та бізнесу.

Взагалі, зусилля польських будівельних підприємств заслуговують досить високої оцінки як у справі модернізації будівельних практик відповідно до нових умов і вимог, так і у справі поширення інформації про корисність нових технологій серед населення і взаємодії з науковими колами.

Це, на наш погляд, може послугувати добрим прикладом для українських будівельників.

Підсумовуючи, хочемо звернути увагу на проблемні моменти впровадження енергоощадного будівництва в Польщі, зважаючи на загальні для України і Польщі вихідні аспекти. По-перше, це велика кількість наявного житлового фонду, який було створено за умови легкої доступності та низької ціни природних палив, що робить проблему термомодернізації існуючих будинків найбільш актуальною на порядку денному. Для її вирішення, як показує досвід сусідів, потрібний комплекс різноспрямованих державних програм з фінансової підтримки у вигляді кредитів і дотацій для підприємств та приватних інвесторів – мешканців таких будинків.

По-друге, значно ускладнена адміністративно-процедурна складова в частині отримання фінансової підтримки та контролю за впровадженням енергоощадних технологій – цей момент коштував Польщі декількох років затримки на шляху впровадження енергоощадності в будівництво, і для попередження цього слід дотримуватися принципу спрощення дозвільних процедур в адміністративному супроводженні зеленого будівництва.

Також важливе значення для прогресу енергозберігаючого будівництва має стійкий масовий попит на нові енергоощадні оселі та термомодернізацію старих. Сприяти цьому має поширення серед населення знань о новітніх технологіях у будівництві та їхніх можливостей у збереженні здоров'я та фінансів у вигляді державної інформаційної кампанії у зазначеній сфері.

Як доводить досвід Польщі, перехід на зелені стандарти у такій стрижневій для всієї економіки державі галузі, як будівництво, – серйозний виклик для країни. І гідна відповідь на нього багато в чому залежить від спільних зусиль та злагодженої діяльності публічної влади, бізнесу та населення, причому головна роль в організації цієї злагодженості належить саме владі. Розробка і впровадження публічної політики енергоефективності, яка б дозволяла встановити баланс між суспільним попитом на енергію й вимогами ресурсощадності та мінімізації негативного впливу на довкілля, є головним завданням влади на шляху до енергетичної сталості.

1. Napora W. (2017) Budownictwo energooszczędne oczami Polaków. Pobrane z: https://www.dobrzemieszkaj.pl/najlepsze_domy/technologie/334/budownictwo_energooszczedne_oczami_polakow,224510.html?mp=promo
2. Ustawa z dnia 29 sierpnia 2014 r. o charakterystyce energetycznej budynków. ISAP – Internetowy System Aktów Prawniczych. Pobrane z: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu20140001200>
3. Zielone budownictwo w Polsce oczami deweloperów (2023). Pobrane z: <https://www.money.pl/gospodarka/zielone-budownictwo-w-polsce-oczami-deweloperow-6903557257235136a.html>
4. Liszka A. (2014) Perspektywy rozwoju budownictwa energooszczędnego. Pobrane z: https://www.propertydesign.pl/architektura/104/perspektywy_rozwoju_budownictwa_energooszczednego,1108.html
5. Kampania «Nie trać energii» o programie «Czyste powietrze» (2018). Pobrane z: <https://odpowiedzialnybiznes.pl/aktualno%C5%9Bci/czystepowietrze/?cn-reloaded=1>
6. Gawlik K. (2018) Budownictwo energooszczędne: polskie laboratorium budzi podziw na świecie. Pobrane z: <https://smoglab.pl/budownictwo-energooszczedne-polskie-laboratorium-budzi-podziw-na-swiecie/>
7. Szwed M. (2017) Czy budownictwo energooszczędne zyskuje na popularności. Pobrane z: <https://rynekpierwotny.pl/wiadomosci-mieszkaniowe/czy-budownictwo-energooszczedne-zyskuje-na-popularnosci/9342/>
8. Ministerstwo Klimatu i Środowiska, Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej. Program «Czyste Powietrze» (2018). Pobrane z: <https://czystepowietrze.gov.pl/>
9. Grant OZE (2022). Pobrane z: <https://grantoze.pl/grant-oze/>
10. Dofinansowanie na termomodernizację szpitali, kościołów i muzeów: Program Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (2019). Pobrane z: <https://ceet.pl/finansowanie/programy-nfosiow/>